

Okrog osmega februarja se skrbniki slovenskega kulturnega spomina znajdejo v zadregi, kako ob obletnici smrti pesniške legende napisati kaj, kar ni bilo izrečeno že lani in predlanskim in leto prej. In tako prihaja do objav kakšnega zaprašene portreta ali neznanega rokopisa, ki bi "mogoče lahko bil Prešernov", pa je v najboljšem primeru samo iz njegovega časa. Po zaslugi Zorana Božiča, ki je nedavno pri založbi Tangram objavil rejeno monografijo Slovenska literatura v šoli in Prešeren z obilico svežih podatkov in razlag, letos z iskanjem prešernoslovskih novosti ne bo težav.

O šolskem Prešernu

MIRAN HLADNIK

Prešerna potrebuje mo, ker nam vzdržuje predstavo o rojstvu Slovencev iz literature (ne pa npr. iz politične volje, vojaške moči ali gospodarske pameti) in nas legitimira kot kulturno nacijo. Tako kot pri drugih mitih gre tudi tu za konstrukt, ki ga zgodovina samo delno potrjuje. Če kulturna identiteta temelji na čvrstih mitih, pa je za dobro znanost značilno, da ji ni hudo, kadar kakšnega od mitov razdre in pokaže na njegovo problematično razmerje z dejanskostjo. Znanstvene narave je tudi Božičeva knjiga, ki popravlja prenekatero uležano šolsko znanje o največjem slovenskem pesniku.

Res nam ni treba vsakič znova spominjati na Prešernove zveze s Kranjem, treba pa je povedati, da je tudi Zoran Božič, zdaj že desetletja učitelj o srednji šoli in na Univerzi v Novi Gorici, iz Kranja. Za Prešerna in študij slovenščine ga je navdušila znamenita kranjska gimnazijska profesorica Marija Žagar; njeni duhovni dedičini se je poklonil s prisposobno o "zlatem poljubu".

Božičeva debela knjiga, nastala je na podlagi disertacije, ki jo je lani uspešno zagovarjal na ljubljanski slovenistiki, je prva celostna didaktična obravnava kakega slovenskega avtorja sploh. Po obsegu (656 strani) je do strani primerljiva s Slodnjakovim romanom o pesnikovem življenju *Neiztrohnjeno srce* (1938), s *Prešernovo bibliografijo* Štefke Bulovec iz leta 1975 s 759 stranmi in s Paternujevim diptihom *France Prešeren in njegovo pesniško delo* (1976-77) na 642 straneh. O njeni znanstveni resnosti priča preko 2300 opomb, več strani dolgo kazalo, seznam virov in literature in desetine prilog. Ne, avtor kljub dolžini nikjer ne dolgovezi, obseg knjige gre na račun množice informacij, ki jih ni najti nikjer drugje. Pred sabo imamo izčrpno, s potrpežljivo natančnostjo in z ljubeznijo obdelano materijo.

Božičev cilj je bil določiti mesto Prešerna na slovenskem šolskem Parnasu, v množici 700 avtorjev, ki so v poldrugem stoletju do zdaj v čitankah zakoličili literarno obzorje dijakov. Raziskal je šolsko kanonizacijo Prešerna (katere pesmi so ponatiskovale), kako je bil Prešeren šolsko uporaben in koliko mladina Prešerna res razume. Pri tem so se razkrila mnoga do zdaj neznana dejstva, npr. zgolj 8,5-odstotni delež avtoric v berilih in komaj 4-odstotni v monopolno moških antologijah. Rezultat preštevanj je lestvica železnorepertoarnih avtorjev (Prešeren, Jurčič, Župančič, Aškerc, Cankar, Tavčar, Levstik, Vodnik, Gregorčič, Jenko, Kette, Murn, Kersnik, Pregelj, Kosovel, Stritar, Finžgar, Trdina, Zajc, Bevč), ki je drugačna od tiste v antologijah, kjer je Prešeren šele na tretjem mestu. Leta 1984, v času t. i. skupnih jeder, se je v čitankah dvignil delež jugoslovanskih književnosti na 19 odstotkov, česar si niso privoščili niti v najbolj ilirskih časih v 19. stoletju, in pripeljal do drastičnega zmanjšanja Prešernovega deleža.

Motivacija za Božičevo raziskavo je spoznanje, da Prešernove pesmi dijaki pogosto težko razumejo. Eksperimentalno je potrdil, da bolje razumejo celo razglašene Koseskega! Pokazal je na didaktično škodljiv razkorak med dijakovim in literarno-zgodovinskim dojemanjem Prešerna in na premajhen posluš literarnih zgodovinarjev in učiteljev slovenščine za humorne in priložnostne pesmi, ki bi bile dijaku razumljivejše.

Izbor Prešernovih pesmi za berila je bolj kot njihovo recepcijsko ustreznost upošteval potrebo po poveljevanju in mitizaciji avtorja. Ker manjša razumljivost besedil v naši kulturi namiguje na njihovo domnevno večjo umetniško vrednost, so raje izbirali težja besedila. V službi mitizacije je tudi pomanjkanje stvarnih opomb v redakcijah Prešerna v primerjavi z izdajami svetovnih klasičnikov. Opombe bi namreč postavile na laž trmasto brez-



Dr. Zoran Božič, učitelj na Univerzi v Novi Gorici, doma iz Kranja

Primer razverzenja osmega soneta Sonetnega venca

*Vihárjov jéznih mërzle domačije
Bilé pokrájne naše so, kar Sámo!
Tvoj dúh je zgínil, kár nad tvojo jámo
Pozábljeno od vnúkov véter brije.*

*Oblóžile očétov razpértije
Z Pipínovim so jármom sížno rámo;
Od tód samó kervávi punt poznámo,
Boj Vítovca in rópanje Turčije.*

*Minúli sreče so in sláve čási,
Ker vrédne déla niso jih budíle,
Omólknihi so pésem sládkí glási.*

*Kar niso jih zatrlé časov síle,
Kar ráste róz na mládim nam Parnási,
Izdíhljeji, solzé so jih redíle.*

Slovenske dežele so bile od tedaj, ko smo Slovenci pozabili, da smo bili pod knezom Samom nekoč svobodni, podvržene vojnam, ropanju in pustošenju.

Spori med našimi predniki so se končali z izgubo samostojnosti pod kraljem Pipinom Malim. Od tedaj vemo le za kmečke upore, polne nasilja, boj Jana Vitovca in roparske pohode Turkov.

Slavna in srečna preteklost se je končala, in zato, ker ni bilo pomembnih, junaških dejanj, so bile tudi nove pesmi zelo malodušne.

Tiste pesmi, ki so se v tako neugodnih razmerah sploh ohranile, in sedanje pesmi slovenskih pesnikov so torej nastajale iz žalosti in obupa.

umno trditev, da Prešernova poezija zaradi univerzalnosti svojega sporočila ne potrebuje razlag. Pedagoški optimizem čitankarjev si je včasih privoščil celo samovoljne popravke Prešernove resignativne ideje. Najlepše povzema Božič spremenljivo vlogo Prešerna z izjavo: "Najprej Prešerna niso ne pretirano brali ne častili, potem so ga dolgo časa z zanosom brali in pretirano častili; danes ga še vedno častijo, čeprav ni nujno, da ga tudi berejo."

S stališča tradicionalne literarne vede je nezaslišan in skoraj svetoskrunski avtorjev predlog za recepcijsko aktualizacijo Prešerna, ki vključuje prozifikacijo njegovih pesmi za manj motivirane srednješolce in učinkovito nadomeš-

ča manj simpatično jezikovno modernizacijo in popombljenje. S pedagoškim poskusom je dokazal, da je prozifikacija v šoli uporabna. Sicer pa se je le treba ozreti po drugih literaturah, kjer je simplifikacija klasikov za šolsko rabo nekaj vsakdanjega.

Božičevega razpravljanja hvalabogu ne bremeni hiba akademske samozadostnosti. Brez predsodkov in strahu pred obtožbo pozitivizma si pomaga s kvantitativnimi metodami in z njihovo pomočjo kritično revidira pre mnogo stereotipno stališče, tudi če stojijo za njim velike prešernoslovske avtoritete. Bralca seznanja tudi z anekdotičnimi zanimivostmi, npr. kako so čitanke gradile podobo Prešerna kot tragič-

nega pesnika in kako se je utrjevala oznaka, da Prešeren Slovence "dviga na evropsko raven".

Čitanke so popularizirale slabo tretjino Prešernovega opusa. Avtor trdi, da je bil izbor pesmi zanje didaktično skrajno neprimeren in da recepcijsko najzanimivejši teksti (Judovsko dekle, Ženska zvestoba, Sveti Senan) sploh nikoli niso bili predstavljeni dijakom, kar pomeni, da Prešerna sveža šolska aktualizacija še čaka. Avtor pogumno nagovarja k prenovitvi izbora Prešernovih pesmi in k njihovi didaktično samostojnejši razlagi. Monografija Zorana Božiča je v vseh pogledih korektno in dobrodošlo delo. Lepo novo poglavje v slovenski prešernoslovje!

S stališča tradicionalne literarne vede je nezaslišan in skoraj svetoskrunski Božičev predlog za recepcijsko aktualizacijo Prešerna, ki vključuje prozifikacijo njegovih pesmi za manj motivirane srednješolce in učinkovito nadomešča manj simpatično jezikovno modernizacijo in popombljenje.